

Ilmiy-innovatsion metodik jurnal

METODIST

Scientific and Innovative Methodological Journal
Научно-инновационный методический журнал

2026-YIL 2(16)-SON

metodist.net

TAHRIRIYAT JAMOASI

Tahririyat kengashi raisi:

Abdusalom Umarov

Tahririyat kengashi raisining o‘rinbosari:

Elyor Saitov

Bosh muharrir:

Qunduzxon Husanboyeva

Bosh muharrir o‘rinbosari:

Namoz Rasulov

Mas‘ul kotib:

Nazokat Yusufjonova

Ilmiy muharrir:

Qozoqboy Yo‘ldoshev

Ilmiy muharrir o‘rinbosari:

G‘ofir Hamroyev

Tahririyat hay‘ati a‘zolari:

Valijon Qodirov
Dilshod Turdibayev
Saodat Qambarova
Mirzaaxmad Kurbanov
Jahongir Musayev
Konisbay Yusupov
Jumaboy Rahimov
Mutallib Hazratqulov
Mahfuza To‘ychiyeva
Jamoliddin Nurmuhhammadov

Texnik muharrirlar:

Bahrom O‘rolov
Temurxo‘ja Shodmanov

“METHODIST” ilmiy-innovatsion metodik jurnali ta’limiy, ilmiy-innovatsion nashr bo‘lib, bir yilda 6 marta nashr etiladi. Tahririyatga kelgan maqolalar tahrir hay‘atining tavsiyasiga binoan jurnalda e’lon qilinadi. Nashr etilmagan maqolalar tahlil qilinmaydi. Tahririyat rozilgisiz chop etish taqiqlanadi.

EDITORIAL TEAM

Chair of the Editorial Board:

Abdusalom Umarov

Deputy Chair of the Editorial Board:

Elyor Saitov

Editor-in-Chief:

Qunduzkhon Husanboyeva

Deputy Editor-in-Chief:

Namoz Rasulov

Executive Secretary:

Nazokat Yusufjonova

Scientific Editor:

Qozoqboy Yoldoshev

Deputy Scientific Editor:

Gofir Hamroyev

Editorial Board Members:

Valijon Kodirov
Dilshod Turdibayev
Saodat Kambarova
Mirzaaxmad Kurbanov
Jahongir Musayev
Konisbay Yusupov
Jumaboy Rakhimov
Mutallib Hazratqulov
Mahfuza Toychiyeva
Jamoliddin Nurmuhhammadov

Technical Editors:

Bahrom Urolov
Temurkhoja Shodmanov

“METHODIST” Scientific, Innovative and Methodological Journal is an educational, scientific and innovative periodical published six times a year. Manuscripts submitted to the Editorial Office are published in the Journal upon the recommendation of the Editorial Board. Unpublished manuscripts are not reviewed or returned. Reproduction or republication of materials from the Journal without the permission of the Editorial Office is prohibited.

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Председатель редакционного совета:

Абдусалом Умаров

Заместитель председателя редакционного совета:

Элёр Сaitов

Главный редактор:

Кундузхон Хусанбаева

Заместитель главного редактора:

Намоз Расулов

Ответственный секретарь:

Назokat Юсуфджонова

Научный редактор:

Казакбой Йулдашев

Заместитель научного редактора:

Гофир Хамраев

Члены редакционной коллегии:

Валижон Кадыров
Дилшод Турдыбаев
Саодат Камбарова
Мирзаахмад Курбанов
Жахонгир Мусаев
Конисбай Юсупов
Жумабой Рахимов
Муталлиб Хазраткулов
Махфуза Туйчиева
Жамолиддин Нурмухаммадов

Технические редакторы:

Бахром Уролов
Шодманов Темурхужа

Научно-инновационный методический журнал «METHODIST» является образовательным, научно-инновационным периодическим изданием и выходит 6 раз в год. Статьи, поступившие в редакцию, публикуются в журнале по рекомендации редакционной коллегии. Неопубликованные статьи не рецензируются и не возвращаются. Перепечатка материалов журнала без разрешения редакции запрещается.

MUNDARIJA • TABLE OF CONTENTS • ОГЛАВЛЕНИЕ

BOSH MUHARRIR MINBARI

EDITORIAL BOARD

ТРИБУНА ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА

<i>Qundukzxon Khusanboyeva</i> . Poetry: the sustenance of the human spirit	3
---	---

BOSHLANG'ICH TA'LIM – POYDEVOR

PRIMARY EDUCATION – THE FOUNDATION

НАЧАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ – ФУНДАМЕНТ

<i>Mutallib Hazratqulov</i> . Mariya Montessorining "Koinot ta'limi" asarida hayot va tabiatga oid muammolar yechimi	18
--	----

ADABIYOT O'QITISH METODIKASI

LITERATURE TEACHING METHODOLOGY

МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ЛИТЕРАТУРЫ

<i>Исламбек Юсупов</i> . Развитие мыслительной компетенции учащихся на основе интерактивного подхода	22
<i>Xurshida Hazratqulova</i> . Raqamli ta'lim muhitida adabiy asarlarni o'qitish metodikasini takomillashtirish	29
<i>Nigoraxon Saydaxmedova</i> . Inklyuziv va integratsiyalashgan ta'limda Said Ahmad va Anton Chexov hikoyalari orqali tinglab tushunish ko'nikmasini rivojlantirish	37

PEDAGOGIKA ILMI TA'LIM AMALIYOTIGA

PEDAGOGICAL SCIENCE TO EDUCATIONAL PRACTICE

ОТ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ НАУКИ К ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ПРАКТИКЕ

<i>Zebo Usmanova</i> . Mediamahsulotlar yordamida o'smir yoshdagi o'quvchilarda faol fuqarolik kompetensiyasini shakllantirish – ijtimoiy-pedagogik zaruriyat	44
---	----

ADABIYOTSHUNOSLIK ILMI ADABIY TA'LIM AMALIYOTIGA

LITERARY STUDIES TO THE PRACTICE OF LITERARY EDUCATION

ЛИТЕРАТУРНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ И ПРАКТИКА ЛИТЕРАТУРНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

<i>Obidakhan Fayzullayeva</i> . Representation of allegorical images in lyric cycles	49
<i>Muzaffar Mamatqulov</i> . "Bahrom va Gulandom" dostonida mifologik obrazlarning talqini	60
<i>Surayyo Saatova, Oltinoy Tolipova</i> . O'zbek she'riyatida milliy urf-odat va marosimlarning lingvomadaniy talqini (S. Sayyid va M. Karimova ijodi misolida)	71
<i>Zulfizar Zohidova</i> . Abdulla Qodiriy romanlarida ijtimoiy-siyosiy g'oyalar tahlili	78

OLIY TA'LIM AMALIYOTI

HIGHER EDUCATION PRACTICE

ПРАКТИКА ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

<i>Nargiza Musulmanova</i> . Talabalar nutqiy savodxonligini mavjud elektron ta'minotlar asosida o'quv jarayoniga integratsiya qilish	84
<i>Sharobidin Hasanov</i> . Badiiy asar tahliliga analitik yondashuvning nazariy va metodik asoslari	92
<i>Anvar Abduqayumov, Dilshod Turdibayev</i> . Raqamli ta'lim muhitida talabalarning mustaqil ta'lim faoliyatini tashkil qilish metodikasi	101

INKLYUZIV VA INTEGRATSIYALASHGAN TA'LIMDA SAID AHMAD VA ANTON CHEXOV HIKOYALARI ORQALI TINGLAB TUSHUNISH KO'NIKMASINI RIVOJLANTIRISH

Nigoraxon Saydaxmedova
ORCID:0009-0005-2555-4768

Namangan davlat universiteti O'zbek adabiyotshunosligi kafedrası v.b. dotsent.
Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Namangan, O'zbekiston.
Email:nigoraxonsaydaxmedova@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada bugungi kunda dolzarb bo'lgan inklyuziv va integratsiyalashgan ta'limga qaratilayotgan e'tibor, alohida ta'lim ehtiyojlariga bo'lgan bolalarga ta'lim berishga oid normativ-huquqiy hujjatlarning qabul qilinishi va ularning amalyotda qo'llanishi masalalari yoritilgan. Shuningdek, inklyuziv ta'limga ehtiyojmand o'quvchilar bilan adabiyot darslarini samarali tashkil etishning metodik jihatlari tahlil qilingan, dars jarayonida foydalanish uchun savol va topshiriqlar ishlab chiqilgan. Mazkur metodik yondashuvlarning amaliy natijalari tahlil qilinib, ularning ta'lim samaradorligiga ta'siri haqida fikr -mulohazalar bildirilgan hamda tegishli xulosalar chiqarilgan.

Kalit so'zlar: Inklyuziv, integratsiya, ta'lim-tarbiya, audiokitob, strategiya, temperament, miopiya, separatizm, mobil qurilma, vokalizatsiya, vizual element, leksik, fonetik, grammatik va fonologik, kontekst.

DEVELOPING LISTENING COMPREHENSION SKILLS THROUGH THE STORIES OF SAID AHMAD AND ANTON CHEKHOV IN INCLUSIVE AND INTEGRATED EDUCATION

Saydaxmedova Nigoraxon
ORCID: 0009-0005-2555-4768

Acting Associate Professor, Department of Uzbek Literary Studies,
Namangan State University; Doctor of Philosophy (PhD)
in Pedagogical Sciences
Namangan, Uzbekistan.
Email:nigoraxonsaydaxmedova@gmail.com

Abstract. This article examines the growing attention being paid to inclusive and integrated education, which is currently one of the pressing issues in the field of education. It highlights the adoption and practical implementation of regulatory and legal documents concerning the education of children with special educational needs. The article also analyzes methodological approaches to effectively organizing literature lessons with students requiring inclusive education and presents a set of questions and tasks designed for use in the educational process. The practical outcomes of these methodological approaches are analyzed, their impact on the effectiveness of education is discussed, and relevant conclusions are presented.

Keywords: Inclusive, integration, education, audiobook, strategy, temperament, myopia, separatism, mobile device, vocalization, visual element, lexical, phonetic, grammatical and phonological, context.

РАЗВИТИЕ НАВЫКОВ СЛУШАНИЯ НА ПРИМЕРЕ РАССКАЗОВ САИДА АХМАДА И АНТОНА ЧЕХОВА В РАМКАХ ИНКЛЮЗИВНОГО И ИНТЕГРИРОВАННОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Сайдахмедова Нигорахан
ORCID:0009-0005-2555-4768

Наманганский государственный университет,
кафедра узбекской литературы,
исполняющий обязанности доцента.

Доктор философии (PhD) в области педагогических наук
Наманган, Узбекистан.

Email:nigoraxonsaydaxmedova@gmail.com

Аннотация: В данной статье рассматривается современное внимание к инклюзивному и интегрированному образованию, принятие нормативно-правовых актов об образовании детей с особыми образовательными потребностями и их применение на практике. Также анализируются методические аспекты эффективной организации уроков литературы для учащихся с особыми образовательными потребностями, разрабатываются вопросы и задания для использования в процессе обучения. Анализируются практические результаты этих методических подходов, даются комментарии об их влиянии на эффективность обучения и делаются соответствующие выводы.

Ключевые слова: Инклюзивное, интеграция, образование, аудиокнига, стратегия, темперамент, близорукость, сепаратизм, мобильное устройство, вокализация, визуальный элемент, лексический, фонетический, грамматически-фонологический, контекст.

Kirish. Inklyuziv ta'lim tizimiga umumiy o'rta va o'rta maxsus, professional ta'limi muassasalari kiradi. Uning maqsadi alohida ta'lim ehtiyojlari va individual imkoniyatlarning xilma-xilligini inobatga olgan holda bolalarni o'qitish va o'qitishda to'siqsiz muhit yaratishdir. Ushbu chora-tadbirlar majmui ta'lim muassasalarining texnik jihozlanishi hamda o'qituvchilar va boshqa o'quvchilar uchun ularning nogironligi bo'lgan shaxslar bilan o'zaro munosabatlarini rivojlantirishga qaratilgan maxsus o'quv kurslarini ishlab chiqishni nazarda tutadi. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan 2021-yil 12-oktabrdagi "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim berishga oid normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to'g'risida"gi 638-son Qaror qabul qilindi. Mazkur hujjat 2020-yil 13-oktabrdagi "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4860-son Qarorga muvofiq ishlab chiqilgan.

2020-yil 23-sentabr kuni qabul qilingan O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida" Qonunida ta'lim olish shakllarida inklyuziv ta'lim kiritildi [1].

Tahlil. Dunyo ta'limida inklyuzivlashish, shart-sharoitlarni imkoniyati cheklanganlar uchun moslashtirish jihatdan ancha-muncha oldinda ekanidan anglash mumkinki, ulardan bu borada o'rgangulik ilg'or tajribalar bisyor. Holbuki, aholining bilim darajasi, ma'naviy didi, saviyasini yuksaltirishda ta'lim maskanlari, kutubxonalar, maxsus kurslar, uy muzeylari ham alohida o'ringa ega. Umumjamiyatning yana shunday qatlamlari borki, ularni mazkur maskanlarga borishdan to'sayotgan omil rag'batsizlik emas, balki bunda yetakchilikni o'z qo'liga olgan imkonsizlikdir.

Shu sababli yurtimizda yashovchi ko'rish imkoniyati cheklangan insonlarni ijtimoiy reabilitatsiya qilish, ularning umumjamiyatga integratsiyasini ta'minlash yo'lida azm-u shijoat ko'rsatib, davlat, nodavlat va xalqaro tuzilmalarning ishonchli hamkoriga aylangan, faoliyatida

ulkan tajriba orttirgan O'zbekiston hukumati tomonidan ko'plab chora-tadbirlar ishlab chiqilmoqda. Ushbu maqolada ham inklyuziv ta'limga muhtoj o'quvchilarning adabiyot darslarida metodik tavsiya orqali ko'maklashish maqsad qilindi.

Ma'lumki, inklyuziv ta'limning asosiy tamoyillari quyidagilardan iboratdir:

1. Barcha o'quvchilarni qamrab olish. Inklyuziv ta'limda har bir o'quvchiga individual ehtiyojlariga mos ta'lim sharoitlari taqdim etiladi, shuningdek, ular birgalikda ta'lim olish imkoniyatiga ega bo'lishadi.

2. Teng imkoniyatlar yaratish. Ta'lim jarayonida har bir o'quvchiga, uning ehtiyojlariga qarab, sharoitlar yaratish va har biriga muvaffaqiyatga erishish imkoniyatlari taqdim etiladi.

3. Ijtimoiy integratsiya. Inklyuziv ta'lim o'quvchilarni nafaqat akademik, balki ijtimoiy va emotsional jihatdan ham integratsiyalashga yordam beradi. Bu ta'limning asosiy vazifalaridan biri bo'lib, o'quvchilarni bir-birini tushunishga, hurmat qilishga va o'zaro yordam ko'rsatishga o'rgatadi.

4. Differensial yondashuv. O'quvchilarning turli ehtiyojlarini inobatga olgan holda ta'lim jarayonini moslashtiradi. Masalan, maxsus vositalar (audiokitoblar, qo'llab-quvvatlash texnologiyalari) yoki individual yordamchilarni jalb qiladi. [Isakulova, 2025, 11-b.]

Ma'lumki, o'quvchilarning tinglab tushunishida o'qituvchining roli ham muhimdir. Pedagog, avvalo, matn tanlashda bolaning yoshini, qiziqishlarini va imkoniyatlarini ham hisobga olgan holda, o'quvchilarda shakllantirmoqchi/rivojlantirmoqchi bo'lgan ko'nikma haqida aniq tasavvurga ega bo'lmog'i lozim. Ya'ni o'qituvchi tinglab tushunish ko'nikmasini o'quvchilarda rivojlantirishda pedagogik talablarni bilishi va o'zi uchun aniq strategiyalar tuzib chiqishi kerak bo'ladi. Quyida o'qituvchi amal qilishi kerak bo'lgan pedagogik talablar berilgan:

- tinglash jarayonini bosqichma-bosqich amalga oshirish;
- vaqt me'yori sinflar kesimida to'g'ri belgilash;
- matnni tinglash jarayonida texnik xatolarga yo'l qo'ymaslik;
- auditoriyaning mosligini tekshirish;
- tinglovchilarning yoshi va qiziqishlari, jismoniy kamchiliklarini inobatga olgan holda matnlar tanlash;
- tanlangan matnning informativlik xususiyatiga e'tibor berish;
- audiomatnning ovoz temperamentlarini talablarga moslash;
- matn tanlashda uning leksik-grammatik, fonetik xususiyatlarini inobatga olish;
- muvaffaqiyatli tinglashning usullaridan biri tinglash faoliyatini bosqichma bosqich amalga oshirishdir.

Demak, miopiya kasalligi, ya'ni ko'rish o'tkirligi to'liq yoki zaif ko'ruvchi talabalar va o'quvchilar jamiyatda integratsiyalashishi uchun tinglab tushunish asosiy vositadir. Olib borilgan kuzatuvimizda aniqlanishicha yurtimizda inklyuziv ta'lim olishga muhtoj ya'ni ko'zi ojiz va zaif ko'ruvchi o'quvchilar ham sog'lom o'quvchilar bilan bir qatorda, bir sinfda va bir xil nashrdagi kitoblardan foydalanishmoqda. Yangilangan darsliklarimizning ayrimlari inklyuziv ta'lim talablarga javob beradi [Mavlonova, 2025, 220-b] (100 foiz darsliklar emas). Bu o'rinda L.S.Vigotskiyning fikricha: "Maxsus maktablarimiz afzallik jihatlari bilan bir qatorda ayrim kamchiliklari bilan ham ajralib turadi, u o'z tarbiyachisini tor doiradagi maktab jamoasi bilan chegaralab: kar, ko'r yoki aqli zaif bolaning asosiy e'tiborini o'zida mavjud bo'lgan kamchiligiga qaratib barcha sharoitni shu nuqsoniga moslashtirib qo'yadi. Bularning barchasi bolaning haqiqiy hayotga kirib kelishiga to'sqinlik qiladi. Maxsus maktab bolani chegaralangan dunyodan chiqarish o'rniga odatda shunday ko'nikmalarni rivojlantiradiki, oqibatda uning separatizmligi kuchayib u o'z dunyosiga yanada chuqurroq sho'ng'ib ketadi". Sog'lom bolani alohida ta'limga ehtiyoji bo'lgan bola bilan uyg'unlashtirilishi maxsus ta'limni keng doirada qayta ko'rishning boshlang'ich nuqtasi bo'lib xizmat qilishi kerak [2022, 29-b].

Ko'zi ojizlar uchun maxsus adabiyot darsligi yo'q, biror hikoyani tinglash asnosida bunda (tasavvur orqali) namoyish etilgan u yoki bu ko'rinishdagi rangli rasmlar, tasvirlar, rang va shakl o'lchamlari, qanday ma'no-mohiyatni ifodalashi va boshqa tegishli axborotlar ovozlashtirilgan Mp3, QR kodlardan foydalanadilar. Ya'ni ular maxsus uskunalar yoki o'z mobil qurilmasi orqali tegishli sayt yoxud ilovaga kirgan holda ovozli ma'lumotlardan bahramand bo'ladilar.

Tinglab tushunish jarayoni, odatda uch bosqichdan iborat bo'ladi:

- tinglashdan oldingi bosqich;
- tinglash bosqichi;
- tinglashdan keyingi bosqich

Adabiyot ta'limida tinglab tushunish ko'nikmasini rivojlantirishning samarasini oshirish uchun ushbu bosqichlarning xususiyatlari va vazifalarini bilib olish zarur.

Tinglashdan oldingi bosqich: yo'llanma berishga vaqt ajratish, tinglovchilarga tinglash uchun sharoit yaratish, o'quvchilarning lug'at boyligini hisobga olish, motivatsiya berish, vizual elementlardan foydalanish, matnni tinglashga hozirlikni aniqlash, tinglash uslubini ma'lum qilish, tinglashlar sonini belgilash, o'lchash va baholash [Asilova, 2014, 12-b.].

Bevosita tinglash bosqichi: tinglashlar soni va uslubi, vizual elementlar, materiallardan foydalanish, vokalizatsiya xususiyati, o'lchash va baholash. Tinglashdan keyingi bosqich: mahsulot yaratish, o'lchov va baholash, sahnalashtirish, yangi so'zlarni o'rgatish, maqsadli tinglash.

O'quvchilarning tinglash ko'nikmalarini samarali rivojlantirish uchun tinglashga ajratiladigan vaqt me'yori sinflar kesimida quyidagicha belgilash tavsiya qilinadi:

1-sinfda – 3–5 daqiqa

2-sinfda – 5–8 daqiqa

3-sinfda – 8–10 daqiqa

4-sinfda – 10–15 daqiqa

5-sinfda – 15–20 daqiqa [Asilova, 2014, 18-b.].

Ushbu vaqt me'yori audiomatn/videomatnning davomiyligini va topshiriqni bajarish uchun berilgan muddat, topshiriq ko'lamini o'z ichiga oladi. Tavsiya etilgan vaqt me'yori, Demirelning o'quvchilarning diqqatni jamlash salohiyatiga doir ilmiy farazlari bilan uzviy bog'liq holda izohlash mumkin. Unga ko'ra, kichik yoshdagi o'quvchilarda diqqat barqarorligi qisqa muddatli bo'lib, bu davomiylik sinf yoshi ortgani sari asta-sekin uzayib boradi. Bundan bilish mumkinki, sinf darajasidan kelib chiqqan holda umumiy dars soatlarining ma'lum qismini tinglab tushunish ko'nikmasini shakllantirishga ajratish va ushbu topshiriqlarni dars mazmuniga integratsiya qilish orqali berib borish ta'lim samaradorligini oshiradi.

Audiomatn yoki videoroliklarni tanlashda pedagog matnning leksik, fonetik, grammatik va fonologik xususiyatlarini inobatga olishi, shuningdek, uning o'quvchilar yoshiga mosligini aniqlashi muhim talab hisoblanadi. Mazkur mezonlar asosida, pedagog foydalanadigan asosiy matnlar uch turga bo'linadi, ular oddiy, murakkab va badiiy matnlar. Oddiy matn – o'zgarmas va foydalanuvchi harakatlari yoki boshqa omillarga bog'liq holda yangilanmaydigan matn. Bunday matnlar ko'pincha ma'lumotlarni taqdim etish uchun ishlatiladi, masalan, maqolalar, kitoblar, jurnallar yoki veb-saytlarning statik sahifalaridagi matnlar. Murakkab matn – vaqt o'tishi bilan yoki foydalanuvchi interaktsiyalari natijasida o'zgarishi yoki yangilanishi mumkin bo'lgan matn. Ular ko'pincha veb-saytlar, ilovalar yoki boshqa interaktiv muhitlarda uchraydi. Bundan farqli ravishda, badiiy matnlar bu aniq ma'lumot yoki mazmunni ifodalamaydigan, tushunish uchun ko'proq kontekst yoki izoh talab qiladigan matnlardir. Misol uchun adabiy asarlardagi she'rlar yoki hikoyalar. Shu sababli, pedagog bu turdagi matnlarni tanlaganda vizual materiallardan foydalanishga e'tibor berishi lozim. Tadqiqotda bu xususiyatlarni inobatga olgan holda matn tanlandi va o'quvchilarda yuqoridagi 3 xil matnni eshitib tushunish ko'nikmasi qanday darajada

ekani tekshirildi. Sinov va tajrib jarayonida turli xil, yoshlariga va imkoniyatiga mos audiomatnlarni berib borildi.

Masalan, S. Ahmadning "Sobiq" va A. Chexovning "Xameleon" hikoyalari o'quvchilarga ehtiyojga qarab eshittiriladi. Quyida A. Chexovning "Xameleon" hikoyasi QR kodini joyladik.

Hikoya tinglashdan oldingi, fikrlashga undovchi, o'ylantiruvchi savollar (o'quvchilarni hikoya tinglashga tayyorlash):

1. "Sobiq" so'zi sizda qanday tasavvur uyg'otadi? Sizningcha, hikoya qanday inson yoki vaziyat haqida bo'lishi mumkin?
2. "Xameleon" so'zi qanday ma'noni anglatadi? Bu nom hikoya mazmuniga qanday ishora qilishi mumkin?
3. Mansab yoki lavozim insonning boshqalarga munosabatini o'zgartirishi mumkinmi? Nima uchun?
4. Inson o'z fikrini vaziyatga qarab tez tez o'zgartirsa, bunday xatti-harakatni qanday baholaysiz?
5. S. Ahmad va A. Chexov kabi turli davr ijodkorlarining asarlarida jamiyatdagi illatlar o'xshash tarzda tasvirlanishi mumkinmi?

Hikoyalar taqqoslanadi:

	S. Ahmad "Sobiq"	O'xshash tomonlari	A. Chexov "Xameleon"
1.	"Sobiq" hikoyasida Said Ahmad oddiy hayotdagi insonlarning ayrim xatti-harakatlarini kulgili tarzda tasvirlab, dabdababozlik, ortiqcha rasmiyatchilik va keraksiz ishlarga berilish kabi illatlarni tanqid qiladi.	Said Ahmadning "Sobiq" va Chexovning "Xameleon" hikoyalari turli davr va milliy adabiyotlarga mansub bo'lsa-da, ularni inson xarakteridagi salbiy illatlarni hajv orqali fosh etish birlashtiradi. Said Ahmad o'zbek jamiyatidagi dabdababozlik va rasmiyatchilikni yumor vositasida tanqid qilsa, Chexov Ochumelov obrazi orqali mansabparastlik va laganbardorlikni keskin satirik ruhda ochib beradi. Har ikki asarning umumiy badiiy maqsadi – o'quvchini	"Xameleon"da esa Chexov kichik bir voqea — itning Xryukin ismli kishini tishlab olishi — orqali katta ijtimoiy muammoni ochadi. Politsiya nazoratchisi Ochumelov itning egasi kim ekaniga qarab o'z qarorini bir necha marta o'zgartiradi.
2.	Said Ahmad kundalik hayotdagi kulgili illatni markazga qo'yadi.		Chexov ijtimoiy mavqe va hokimiyat oldidagi insoniy ojizlikni markazga qo'yadi.
3.	"Sobiq"dagi qahramonning xatti-harakatlarida ortiqcha dabdaba va rasmiyatchilikka berilish kulgi uyg'otadi.		"Xameleon"ning bosh qahramoni Ochumelov juda o'zgaruvchan obraz. U dastlab itni jazolamoqchi bo'ladi. Ammo it generalniki bo'lishi mumkinligini eshitgach,

		kuldirish orqali o'ylantirish va jamiyatdagi nuqsonlarni anglatish	munosabati keskin o'zgaradi.
	Said Ahmad kulgi orqali: dabdababozlikni; ortiqcha rasmiyatchilikni; insonning keraksiz ishlarga berilib ketishini tanqid qiladi.		Chexov kulgi orqali: mansabparastlikni, laganbardorlikni, qo'rqqilikni, adolatsizlikni, shaxsiy fikrning mavqega qarab o'zgarishini fosh etadi.
Asosiy farq – ijtimoiy qamrov			
5.	“Sobiq” ko‘proq maishiy- ijtimoiy hayotdagi insoniy kamchilikni kulgi ostiga oladi.		“Xameleon” esa bitta kichik voqeadan foydalanib, butun bir ijtimoiy muhitdagi mansabga sajda qilish, kuchli odam oldida o‘z fikridan voz kechish kabi muammolarni umumlashtiradi.

Hikoya taqqoslangandan keyin yuqori darajadagi fikrlashni talab qiladigan savollar:

1. “Sobiq” hikoyasining bosh qahramoni qanday vaziyatga tushadi?
2. “Xameleon” hikoyasida Ochumelovning fikri nima sababdan bir necha bor o‘zgardi?
3. “Sobiq” hikoyasida mansab va insoniylik o‘rtasidagi munosabat qanday tasvirlangan?
4. Ochumelov obrazida qanday insoniy illatlar mujassamlashgan?
5. Har ikkala hikoyada qahramonning vaziyatga qarab munasabatini o‘zgartirishi qanday namoyon bo‘ladi?
6. Hikoyada itning egasi kim ekanligi nima uchun muhim ahamiyat kasb etadi?
7. Mualliflar qahramonlarning xarakterini ochishda dialog, vaziyat va detallardan qanday foydalangan?
8. “Sobiq” hikoyasidagi “Ha, men bu itni taniyman” jumlasiga qo‘shilasizmi? Fikrlaringizni isbotlang.
9. Ikki asarning qay birida jamiyatdagi muammo kuchliroq satirik usulda ifodalangan? Fikringizni dalillar bilan isbotlang.
10. Sizningcha, bu hikoyalar bugungi jamiyat uchun ham dolzarbmi? Nima uchun?

Oksford universiteti professorlari Anderson va Lynchning tadqiqotlari shuni ko‘rsatadiki, tinglab tushunish faqat eshitish orqali axborotni qabul qilish emas, balki uni qayta ishlash, sabab haqida ma’lumot to‘plash, muammo va uning yechimi haqida farazlarni ilgari surish, belgilangan yechimlarni saralash, muammoni yechish va natijaga erishish, asosiy ma’lumotni ajratib olish, tahlil qilish va interpretatsiya qilish kabi murakkab kognitiv jarayonlardan iborat [Andersn, 1988]. Muammoli ta’lim yondashuvi esa aynan ushbu kognitiv faoliyatlarni rivojlantiradi va bu muammoli ta’limning tinglab tushunish bosqichlariga ta’siri orqali ko‘rib chiqildi.

I. Azimova tadqiqot ishida ularning o‘zaro farqini quyidagicha izohlaydi. O‘qib tushunish va tinglab tushunish miyaga ta’sir qilayotgan ikki xil signalning turli yozuvchi kanallar orqali ishlanishi bilan farqlanadi. O‘z o‘rnida ularning har biri o‘zining afzal tomonlariga ega. Xususan, o‘qib qabul qilishda qabul qilinayotgan ma’lumot miqdorini nazorat qilib turish mumkin, shuningdek, signalni segmentatsiyalash o‘qib qabul qilishda osonroq kechadi. Eshitib qabul qilish esa oxangning mavjudligi bilan nisbatan boyroq. [Azimova, 2020, 160-b.].

Turkiyalik olim Mehmet Nurining fikricha, tinglash va gapirish bevosita nutq orqali o‘zlashtirish natijasida shakllanadi va shu bois tabiiy til kompetensiyalari sifatida qaraladi. Chunki

tinglab tushunish yozish va o'qish ko'nikmalari kabi o'qitish orqali emas, balki til muhitida faol ishtirok etish orqali rivojlanadi. Ayniqsa, ona tilida bu ko'nikmalar inson tomonidan tabiiy ravishda egallanadi hamda maktab va turli kurslarda ta'lim olish orqali yanada takomillashadi [Kardaş, 2023, – 22-b.].

Xulosa. Yuqoridagi ilmiy izlanishlar asosida shuni ta'kidlash joizki, boshqa nutqiy kopmitensiyalariga nisbatan tinglab tushunish ko'nikmasini jonli til muhitida o'zlashtiriladi va rivojlantiriladi. Buni Milliy o'quv dasturi va darsliklar tarkibida tinglab tushunishga oid topshiriqlarning mavjudligi tasdiqlaydi.

Tinglab tushunish inson psixik faoliyatining asosiy jarayonlari – eshitish, diqqat, xotira va tushunish bilan chambarchas bog'liq bo'lib, u murakkab kognitiv jarayon sifatida kechadi. Tinglab tushunish samaradorligiga o'quvchining motivatsiyasi, hozirgi holati (ruhiy tayyorgarlik), shaxsiy ehtiyojlari, va eng muhimi – diqqatni jamlay olish qobiliyati bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli, o'qituvchi tinglash topshiriqlarini ishlab chiqishda faqat matn tanlash yoki texnik omillargagina emas, balki o'quvchilarning psixologik holatiga ham alohida e'tibor qaratish tingash jarayoni samarali bo'lishini ta'minlaydi. Tinglab tushunish ko'nikmasini rivojlantirish uchun berilgan audiomatnlar mazmunan aniq, davomiyligi, til uslubi, lingvistik va texnik jihatlari o'quvchi bilim darajasiga mos holda bo'lishi maqsadga muvofiq. Bundan tashqari, guruhlarda muhokama qilish, qiziqarli va hayotiy kontekstga ega interaktiv topshiriqlar bilan ishlash o'quvchilar motivatsiyasini oshirib, ularning diqqat va xotira faoliyatini faollashtiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-4860-son Qarori. 2020-yil 13-oktabr.
2. Isakulova N.I., Djurayev D.U. Inklyuziv ta'lim. Gospital pedagogika. – Toshkent. 2025. – 11-b.
3. Mavlonova K va boshqalar. Ona tili 8-sinf. Yangi nashr. G'. G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa uyi, - Toshkent, 2025. – 220 b.
4. Alohida ehtiyojlari bo'lgan o'quvchilarni psixologik qo'llab-quvvatlash usullari. Metodik tavsiya. – Toshkent, 2022. – 29-b.
5. Asilova G, Fatma Açık. Nutqiy ko'nikmalarni rivojlantirish asoslari. [Matn]: uslubiy qo'llanma. – Toshkent: PUBLISHING HIGH FUTURE OK, 2014. – 12-b.
6. Uzoqova L. Kasb-hunar kollejlari maxsus fanlarni muammoli o'qitish texnologiyasi. Ped. fan.nom...diss. – Toshkent: 2009. – 154-b.
7. Anderson A, & Lynch T. Listening. Oxford University Press. 1988.